

VIGO, PONTEVEDRA E O AVIADOR GARNIER

Rememorando un conflito

Benigno García Casalderrey

Cúmprense agora cen anos do enfrontamento entre Vigo e Pontevedra, ou quizais mellor debería dicir entre Vigo e o Gobernador Civil da provincia, por aquel entón, José Boente Sequeiros.

A maioría dos que agora contamos cuns cantos anos, sabemos da antiga "rivalidade" Vigo-Pontevedra ou Pontevedra-Vigo. O caso que nos ocupa foi, no seu día, moi serio, inda que xurdira por unha cuestión banal, ou así o entendo eu agora.

O asunto en si revestiu certa gravidade, sobre todo para a cidade de Vigo, pois Pontevedra nesta cuestión, máis ben, estivo á marxe. Por iso prefiro mellor a última das acepcións.

Tal foi a gravidade do conflito que vai ter que intervir o Goberno do Estado, co seu presidente en persoa, que daquela era José Canalejas.

Coido que para facer un relato claro e conciso do acontecido, o mellor será expor cronoloxicamente os feitos, na medida do posible, tomando como base as informacións que aparecían nos xornais da época e logo ir introducindo algunhas consideracións ao respecto.

Esta historia comeza, en aparencia, logo analizaremos isto, pola disputa dun aviadador para realizar unhas exhibicións aéreas, moi de moda naquel tempo, durante as festas de verán a celebrar en ambas as dúas cidades.

Imos establecer como punto de partida do inicio da confrontación o 17 de agosto de 1911, aínda que sospeito isto xa viña moi de atrás. Nesta data aparece no xornal vigués, *El Noticiero de Vigo*, a seguinte información:

"Desde hace días la entusiasta Asociación Popular de Vigo (entidade encargada por aquel entón da xestión e realización das festas de Vigo

viene gestionando que Vigo no se quede sin aviación. Los aviadores primeramente contratados (Mauvais e Loygorri) sufren percances que les imposibilitan estar aquí... Gestiona otros aviadores, entre ellos Garnier que se encuentra estos días en Gijón realizando pruebas junto a otros aviadores".

Cabe aquí preguntarse por que xestiona agora apresuradamente a contratación doutro aviadador para suplir a baixa dos citados antes. A resposta está en o que día 12 de agosto celebráronse na Coruña unhas probas similares, nelas participaron o tal Mouvais e Laforestier. Este último, cando tentou facer a súa exhibición non puido controlar o avión e foi caer á ría do Burgo (A Coruña) aos poucos segundos de iniciado o voo. Mouvais e Laforestier (mecánico do primeiro) adoitaban traballar en parella, moi típico naquela época. Esnaquizado o aparato, era imposible reparalo en condicións para que estivese o día 20 en Vigo. Sabedores alí de que Garnier ven a Pontevedra nas mesmas datas contactan con el.

Quizais é conveniente introducir aquí a consideración seguinte: Por que ven Garnier a Pontevedra? Segundo parece, a tenor das noticias dos xornais de por aquel entón, a Comisión de Festas de Pontevedra xa tiña coñecemento, a finais do mes de xuño, de que en Vigo se ía celebrar esta exhibición aérea os días 18 e 20 de agosto. Vendo en Pontevedra que a data do 20 coincidía coa corrida de touros, considerada a principal das festas, o presidente da comisión de Pontevedra, Sr. Ozores, vai a Vigo tentando xestionar un cambio da mesma. A comisión de Vigo dille que non pode variar estas aducindo varios problemas, entre eles o económico.

Xa en Pontevedra, e vista a negativa da Asociación Popular de Vigo, acórdase, por "vía de urxencia" contratar un aviadador para esta data e a do día 23. Por que se fai isto? Pois atrevome a aventurar que, como xa se dixo arriba, os touros eran por aquela un dos "pratos fortes" das festas da cidade. A ela concurría moita xente das poboacións próximas, especialmente de Vigo, polo que se esta cidade tiña un festival aéreo o mesmo día e á mesma hora dos touros en Pontevedra poderíase producir un dobre efecto. Por un lado, moita xente da área viguesa non ía vir a Pontevedra, pois preferiría ver o espectáculo da aviación, moi novidoso naquel tempo e, polo outro

aínda podería acontecer que, por tal motivo, xente de Pontevedra e arredores fose a Vigo. Supoño que isto, máis ou menos, debeu pensar a Comisión de Festas de Pontevedra. Así que, esta decide levar a cabo a contratación do citado aviador para contrarrestar os hipotéticos prexuízos. Para esta xestión delégase no concelleiro Sr. Vázquez Giménez quen se dirixe a Madrid e contrata a Garnier a través do seu apoderado Paul Carcassonne

O contrato que se subscribe, ou mellor dito a cláusula final, vai ser o *quid* do inicio do enfrontamento.

E, volvendo a retomar o fío do relato, situáremonos nos días 15 e 16 de agosto, que debe ser cando se producen os contactos apresurados con Garnier. Consta, pola prensa de Vigo, que o 17 de agosto foi o día clave en todo este "embrollo". Apresuradamente remítenlle telegramas solicitando si pode voar en Vigo o día 19 (sábado), para o cal lle ofrecen a mesma cantidade, por un só día, que Pontevedra lle ía pagar por dous. Garnier acepta vendo, supoño, a ocasión de gañar uns cartos adicionais sen custos de traslado para o cal lle remite un telegrama que dicía, basicamente, que estaba disposto a voar en Vigo o día 19 pola tarde, para o cal rogaba tiveran todo disposto, incluso un camián na estación do tren para transportar o aparato ata o campo de aviación en Balaídos (daquela aínda non existía o estadio de fútbol). Todo parecía normal e a cousa semellaba solucionada. Nada diso. Aquí comeza a "fraguarse" o conflito.

Sabedores en Pontevedra da aceptación de Garnier, a Comisión de Festas (aquí era o propio concello quen as xestionaba) ponse en contacto con el dicíndolle que non pode voar en Vigo porque existe unha cláusula no contrato firmada polo seu apoderado, o Sr. Carcassonne, que lle impide voar en Vigo durante o mes de agosto. Neste comunicado vai a prohibición expresa do Gobernador Civil e a potestade que ten en materia de espectáculos. Ante esta situación Garnier comunícalle a Asociación Popular de Vigo que por orde gubernativa non pode voar nesa cidade nos días indicados. Todo isto está a suceder o 17 de agosto, como arriba se cita, e houbo aquel día multitude de telegramas entre as partes implicadas. Vigo-Garnier, Garnier-Pontevedra e viceversa, e en todos os sentidos.

O asunto, que ata o momento estivo a xestionarse en "privado", sae a luz pública na prensa local dunha e doutra cidade.

O 18 de agosto, o *El Noticiero de Vigo* publica un artigo en primeira plana onde figura a resposta de Garnier que se cita arriba, e a continuación ven un comentario que xa é todo un anticipo do que se aveciñaba.

En Pontevedra este asunto, a través dos medios de comunicación (*Diario de Pontevedra*), víase así:

18 de agosto. "Ayer se encontró el alcalde Sr. Puig sorprendido por un telegrama que desde Gijón le dirige el Sr. Garnier anunciando que el 19, o sea mañana, haría una ascensión en Vigo y no podía volar en Pontevedra hasta la tarde del domingo".

El aviador Garnier en el momento de emprender un vuelo. — Su apoderado Carcassonne (x) presenciando de cerca la operación

Que voase pola tarde do día 20 (domingo), parece ser non era conveniente, xa que tiña lugar a corrida de touros, probablemente, a máis salientable do cartel das festas a tenor do que se dicía por aquel entón. O prexuízo económico polo que manifestaba a comisión, era moi importante.

Así que, por tal motivo, o alcalde acudiu ao Gobernador Civil, pois o asunto xa andaba na rúa e a xente estaba entre preocupada e indignada. E o gobernador, temendo que isto puidese crear incidentes de orde público, tomou a decisión de que se cumprise o estipulado no contrato. A lea semella estar servida.

En ambas as dúas cidades comezan as mobilizacións e circulan panfletos, que ninguén subscribe, chamando ás manifestacións en pro dunha ou doutra causa. En fin, cada parte vía a cuestión dende o seu particular punto de vista. É dicir, dende a súa propia "comenencia".

Mal pensaba o gobernador que a decisión que tomou ía traerlle moitos quebrantos de cabeza.

A Asociación Popular de Vigo non se dá por vencida e, sabedores da chegada de Garnier no tren expreso do día 19 pola mañá, intenta unha manobra que consistiu en agardar ao aviador na estación do Porriño. Subidos ao tren, O Sr. Ayala (presidente) e o Sr. Trillo solicitan deste explicacións ao asunto. Garnier móstralles un escrito enviado polo seu apoderado onde non figura a citada cláusula, e ademais móstrase indignado pola actitude da Comisión de Pontevedra. Neste vai e ven de explicacións o tren chega a Redondela. Na estación estábao agardando o delegado do Goberno Civil, Sr. Varela, que xunto con dous axentes, lle impide ao aviador continuar ata Vigo. Houbo cruce de palabras, pero Garnier tivo que seguir camiño a Pontevedra.

Os señores Ayala e Trillo regresan a Vigo e van directos á Cámara de Comercio, onde tiñan a súa sede social. Alí, diante unha multitude de xente que os agardaba, dan a súa versión dos feitos. O enfado é monumental. Tómase a decisión de celebrar unha reunión ás sete da tarde. Celebrada esta, acórdase ir en manifestación ata o concello, onde son recibidos polo alcalde, Sr. Martínez López. Expóñenlle os acordos tomados na reunión e pídenlle que dimita toda

a corporación municipal en sinal de protesta. O alcalde, vendo a situación, acepta a proposta e con el dimiten case que todos os concelleiros. O resto, por presións ou gusto, vai aceptando esta decisión. Da virulencia que toma este problema e das iras suscitadas habilmente contra Pontevedra danos un sinxelo exemplo os seguintes datos sobre actitudes tomadas:

- Obstaculizar por tódolos medios de que xente de Vigo acuda o día 20 aos festexos de Pontevedra. Houbo concentracións na estación da cidade onde se asubiaba e se increpaba aos que ousaron vir.
- Impedir que orfeóns de Vigo actuasen na capital da provincia (famoso foi o caso do de Teis que conlevou a dimisión do seu director).
- Que o equipo de *foot-ball* de Vigo viñese Pontevedra a disputar un partido.
- Fomentar unha excursión a Ponte Sampaio (por aquela concello) como "desagravio" pola actitude de Pontevedra de levar o monumento dos Heroes da Guerra da Independencia para a cidade.

Manifestación en Vigo

E de volta a retomar o fío do asunto imos situarnos en Vigo onde vai ter lugar unha manifestación/mitin na alameda de Vigo, o día 22, ás seis da tarde con motivo de expoñer o problema e tomar as decisións convenientes.

A este mitin acode o deputado en Cortes por Vigo, Angel Urzaiz Cuesta, que, decatándose do asunto, non quere quedar á marxe e a partir deste momento vai ter un protagonismo relevante.

Segundo a prensa da época, asisten a esta manifestación sobre 20.000 persoas sobre unha poboación estimada de 40.000. Presidiu o acto O Sr. Urzaiz e interviñeron moitos oradores. Ao final, tomáronse, entre outros, os acordos de:

1º Ratificar a decisión de non regresar os membros da corporación ao concello, tanto en canto non dimitise o gobernador ou fose separado da súa función.

2º Crear unha Xunta de Defensa que vele polos intereses de Vigo mentres dure esta situación.

De todos estes acordos dáselle traslado ao gobernador provincial. Este opta, en principio, por responder que obrou de acordo á legalidade e que a razón está de parte da corporación de Pontevedra. Este comunicado vai aínda encrespar máis os ánimos. Tamén se dirixen comunicados aos máis altos estamentos do goberno do estado, principalmente ao Ministerio da Gobernación (hoxe Interior). O ministro, por aquela, Sr Barroso, resta importancia a este problema e di que pronto se arranxará e defende a actuación do gobernador ao considerala legal. Aínda seguían a pensar que todo se ía arranxar dun momento para outro.

E mentres, que sucedía en Pontevedra? Pois as festas continuaban e a vida tamén. E ante o acoso que se lle viña facendo ao gobernador dende Vigo, promóvese unha manifestación, tamén "espontánea", en apoio do gobernador que ten lugar o día 21 de agosto, as 12 da mañá, e vai dende a praza da Constitución (Ferrería) ata a Deputación provincial (sede por aquela do Goberno civil). Reproducimos aquí algúns aspectos básicos da alocución que se dirixe aos cidadáns convocándoos á mesma:

"Al pueblo de Pontevedra.

Sin pasión, sin violencia, sin propósito de fomentar discordias insanas, pero fuertes en la razón y en la justicia.../.../

Urzaiz no mitin

Estamos en el deber de expresar nuestro reconocimiento a la comisión de festejos del Ayuntamiento de Pontevedra que con tanto acierto y exquisita corrección ha procedido, y del mismo modo debemos hacer pública la satisfacción con que contemplamos la imparcialidad y la legalidad absoluta del Gobernador Civil".

Dado o carís que vai tomando a cousa o alcalde de Pontevedra, Sr. Puig, penso que sabedor dos resultados do mitin de Vigo, decide facer público un amplo manifesto no *Diario de Pontevedra* de 24 de agosto dando a súa versión dos feitos. Entre outros aspectos, cabe salientar a reprodución por este medio do contrato subscrito entre o Concello e o aviador. Reproducimos aquí os apartados máis salientables e de interese para o tema a tratar:

"Entre los señores D. Marcelino Vazquez Gimenez del Excmo. Ayuntamiento de Pontevedra y el Sr. Paul Carcassonne, como apoderado del aviador don Leoncio Garnier de San Sebastián (podía residir aquí, pero era francés) se conviene en lo siguiente: El señor Garnier se compromete a hacer dos días de vuelos en la ciudad de Pontevedra en las fechas de 20 y 23 de Agosto próximo con su aparato Bleriot.../.../

Corresponde a la comisión organizadora el arreglo de dicho terreno así como la construcción del cobertizo... /.../ (O campo de aviación era na Xunqueira do Covo).

Como retribución el Ayuntamiento entregará al Sr. Garnier la suma de 5000 ptas. en la forma siguiente: la mitad a la llegada del aparato y el mecánico a Pontevedra y la

otra mitad después del primer día de vuelo al terminarlo.

También será de cuenta del Ayuntamiento los gastos ocasionados por el transporte del aparato desde San Sebastián (ida e volta) y los gastos de hospedaje del Sr Garnier y mecánico... /.../

Si no se pudiera celebrar ningún vuelo por el mal estado del tiempo el Sr. Garnier no tendrá más derecho que percibir las dos terceras partes de la suma convenida... /.../

Seguen outros aspectos do contrato, pero non afectan ao fondo da cuestión. E remata coa cláusula, que en teoría, desencadeou todo a lea.

"El Sr. Garnier no volará en Vigo en el mes de Agosto.

Hecho en Madrid por duplicado el día veintuno de Julio de 1911. Firmado P. Carcassonne - M. Vázquez Giménez".

De seguido, o alcalde manifesta que non lle gustaba a esta cláusula final, ao que o concelleiro lle respondeu que xa non era a primeira vez que se facía, ben en Vigo ou ben en Pontevedra, este tipo de cláusulas, pois aí radicaba o éxito do negocio ao tratarse de ter a exclusiva.

A prensa de Vigo, que xa viña terciando neste asunto, arremete agora con grande virulencia, especialmente *El Noticiero de Vigo*, que comeza a publicar unha serie de artigos que empregan unha linguaxe ofensiva e raiando, a veces, no insulto.

En principio, estes ían dirixidos cara á nosa cidade, mais logo, foron virando as súas críticas e ataques cara a figura do gobernador. E non é que o *Faro de Vigo* lle quedase á zaga, senón que foi, neste asunto, máis comedido, sobre todo nas formas, coidando a linguaxe e procurando non usar termos que puideran ser ofensivos, pero si, foi contundente.

Este virada no tratamento do problema, que deriva toda a súa "ofensiva" cara o gobernador é os poderes caciquís que por aquela

controlaban politicamente os estamentos socio-administrativo na provincia, xa nos dá indicios das verdadeiras razóns polas que xorde o tal enfrontamento. Montero Ríos, Riestra, Besada, etc., saen á "palestra" como os principais culpables do conflito, sobre todo o primeiro como "protector" do Sr. Boente. Os ataques dirixidos cara a Montero Ríos van propiciar que o 7 de setembro, ás cinco e media da tarde, teña lugar outra manifestación que dende a cidade vai ata Lourizán en desagravio e apoio polos reiterados ataques que está a recibir dende Vigo.

A capitalidade da provincia, xunto con confrontacións políticas, aínda que foran dentro do mesma opción, están realmente detrás deste "fregado". Non se entende, senón, que Urzaiz sendo liberal se enfronte ao Goberno do estado e provincial que daquela eran da mesma corrente política.

Manifestacion en solidaridad con Boente

Sen desviarnos da cuestión, diremos que esta, lonxe de ter unha solución, segue a enredarse cada vez máis, e mentres tanto, o Goberno provincial continúa a restar importancia ao problema, pero, vendo que segundo avanza o tempo non ten síntomas de resolución, toma a decisión de enviar a Vigo como delegado governativo con plenos poderes ao secretario, Ignacio Guasp, quen trata, en principio, de reconducir a situación pola vía do diálogo. Fracasada esta, comeza unha estratexia de presión a base de sancións administrativas ao alcalde dimisionario e concelleiros. Logo aos membros das entidades da Xunta de Defensa, se eran membros de organismos oficiais. A esta xunta non lle recoñecían representatividade polo que os seus acordos eran considerados ilegais e os seus escritos de alegacións ou protesta non eran estimados convenientemente.

Gobernador Civil José Boente.

Estas medidas só conseguiron enrabechar máis os ánimos en Vigo e a situación chegou a tal extremo, que o deputado por esta cidade, Sr Urzaiz, dirixelle o 15 de setembro ao presidente do Goberno, Sr. Canalejas, o seguinte escrito:

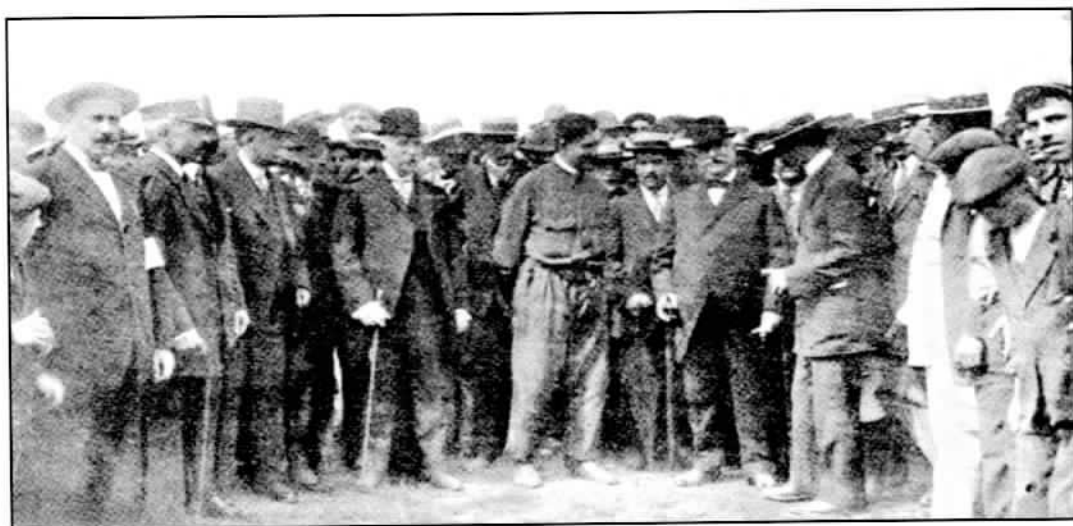
"Conducta insensata del gobernador de Pontevedra, amenaza producir grave conflicto en Vigo. Si se derrama sangre, esta caerá sobre la cabeza de Vd".

A loita provincial, como deron en chamar algúns, radicalízase e entorno ao 26 de setembro cando presentan a súa dimisión varios deputados provinciais, entre eles o Sr. López de Neira, o cal remitirá unha carta ao gobernador, un tanto "despectiva", xustificando a súa ausencia cando este require a tódolos deputados provinciais a unha reunión. A lectura desta carta vai producir, paradoxalmente, a intervención neste conflito do que fora veciño noso, Valentín Peña, que durante varios días do mes de outubro manterá dende as

páxinas do *Diario de Pontevedra* unha acertada e sensata controversia cos artigos que ao respecto publicaba *La Concordia* de Vigo.

Os días pasan e o Goberno estatal, vendo que o problema se encistaba, aprema ao gobernador para que solucione un asunto "incómodo" que xa está na prensa de todo territorio español e comeza a ser molesta. Entrementres tenta ir gañando tempo ata que cheguen as novas eleccións municipais que han celebrarse o 12 de novembro. Esta estratexia tampouco lles funcionará, pois a candidatura presentada pola Xunta de Defensa acaba gañando estas en tódolos distritos. E a pesar dos bos resultados acordouse non tomar posesión dos cargos de concelleiros mentres o Goberno do Estado non cesase ou trasladase o gobernador. E abofé que tivo que admitir os postulados de Vigo, xa que a primeiros de decembro estaba a negociar cunha representación da Xunta de Defensa viguesa unha saída "politicamente honrosa" para ámbalas dúas partes. Os concelleiros depuxeron a súa actitude e o gobernador foi trasladado a Zaragoza segundo consta por orde ministerial do día 21 deste mesmo mes.

Aínda se podería seguir falando moito desta historia, pero para ir rematando coido que é mester dicir que ningunha das partes contou toda a verdade nesta historia e cada unha delas tentou que a súa "verdade" fora a boa. Coido que daquela, igual que agora, as cousas cóntanse segundo aquel vello dito de "cadaquén fala da feira según lle vai nela".

Alcalde Puig con Garnier